

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Laajaa, osallistavaa ja läpinäkyvää. Yhteistyötahoja tulisi sisällyttää mukaan laajasti sekä suunnittelun että toteutuksen osalta. Sidoryhmiä tulisi kutsua mukaan kaikilta eri yhdenvertaisuustyön osa-alueilta. Sidoryhmiä tulisi myös aidosti kuulla niin, että toimijoiden näkemykset näkyisivät myös tehdyissä päätöksissä. Ks. jättämämme lausunto.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi huomioida kaikissa toimenpiteissä niin niiden suunnittelun, valmistelun, toteutuksen ja seurannankin osalta. Ks. jättämämme lausunto.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Ks. jättämämme lausunto.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

-

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Students of colour ry:n lausunto luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi (VN/27386/2023-VNK-31)

Students of colour ry toimittaa lausunnon valtioneuvostolle koskien luonnosta toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämistä. Students of colour ry eli SOCO on 2019 perustettu etniseen tai näkyvään vähemmistöön kuuluville opiskelijoille suunnattu opiskelijajärjestö. Näkyvällä vähemmistöllä tarkoitamme tässä yhteydessä ei-valkoiseksi (1) rodullistettua (2) vähemmistöä.

Huomioita toimenpideohjelmaluonnoksen käsitevalinnoista ja kehystyksestä

Pidämme rasismien torjumisen nostamista toimenpideohjelman avaintemaksi erittäin arvokkaana. Konkreettisella tasolla rasismien ja rasismien vastustamisen käsittely toimenpideohjelmaluonnoksessa on kuitenkin puutteellista. Nämä puutteet käyvät ilmi jo luonnoksen kehystyksessä.

Näemme ongelmallisena sen, ettei rasismia määritellä luonnoksessa käsitteellisellä tasolla. Tiedonannossa (3), johon luonnos pohjautuu ja jonka pääministeri Petteri Orpo antoi eduskunnalle 31.8.2023, kerrotaan hallituksen ymmärtävän rasismien tavalla, jota pidämme valitettavan yksinkertaistavana ja riittämättömänä. Tiedonannon määritelmä ei esimerkiksi huomioi rasismien rakenteellista ilmenemistä yhteiskunnassa.

Vaikka luonnoksessa viitataan rakenteelliseen syrjintään, ei tätäkään käsitettä avata. Toimenpideohjelmaluonnos ja tiedonanto eivät puolestaan kumpikaan viittaa juuri rasismiin rakenteellisella tasolla. Katsomme, että erityisesti toimenpideohjelmaluonnoksen tapauksessa tällainen puutteellinen kehystys on johtanut osaltaan siihen, että rasismia käsitellään pitkälti ikään kuin valitettavana ilmiönä, jonka annetaan ymmärtää esiintyvän ns. "ulkomaalaistaustaisen" väestön sekä muiden rasismia kohtaavien etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen läsnäolon vuoksi. Olemme huolissamme siitä, että tämänkaltaisen kielenkäyttö valtionjohdon puolelta saattaisi voimistaa rasismia vähätteleviä ajattelutapoja yhteiskunnan eri osa-alueilla ja siten vaikuttaa rasismien torjumistyöhön heikentävästi. Rasismi ei johdu sen uhriksi joutuvista yksilöistä tai ihmisryhmistä.

Määritelmä ja siten luonnoksen tilannekuva on kaikkiaan suppea ja siten osaltaan riittämätön ohjaamaan toimenpideohjelman kaltaista yhteiskuntaa läpileikkaavaa toimenpidekokonaisuutta. Toimenpideohjelmaluonnoksessa viitataan rakenteellisen rasismien osaltaan tuottamiin ilmiöihin, mutta niitä ei valitettavasti tunnisteta tai tunnusteta rakenteellisiksi eikä ilmiöiden rakenteellista komponenttia kohden osoiteta kunnollisia toimenpiteitä. Pidämme tarpeellisena, että toimenpideohjelmaan lisättäisiin sen keskeisille käsitteille laajat ja perusteelliset määritelmät, jotka osaltaan ohjaisivat ohjelman linjauksia. Toisin sanoen, toimenpideohjelmassa tulisi siis sekä tarkemmin määritellä että muutoin huomioida kaikenlaisen syrjinnän rakenteelliset ulottuvuudet,

jotta yhdenvertaisuuden edistäminen ja kaikenlaisen syrjinnän torjuminen voisi toteutua asianmukaisesti.

Rasismien kokonaisvaltainen ymmärtäminen on ensiarvoisen tärkeää rasisminvastaisessa työssä. Pidämme oivallisena, että valtioneuvosto huomioi tarpeen tunnistaa vahvemmin rasismiin johtavat mekanismit ja käytännöt. Haluamme kuitenkin huomauttaa, että rasismista ja siihen liittyvistä ilmiöistä kuten vihapuheesta ja viharikoksista on jo paljon kotimaista ja kansainvälistä tutkimusaineistoa saatavilla, ja peräänkuulutamme konkreettisempia toimia jo olemassaolevan tiedon perusteella. Olemme tähän liittyen huolissamme siitä, että luonnos nostaa esimerkiksi rasismia koskevan tietopohjan vahvistamisen yhdeksi sen pääteemoista rasismia ja/tai syrjintää torjuvien konkreettisten toimien yli.

Haluamme nostaa toimenpideohjelmaluonnoksen käsitteistöä esille myös toisen huolestuttavan ongelmakohdan. Luonnoksessa käytetään käsitettä "ulkomaalaistaustainen" toistuvasti epätarkalla ja harhaanjohtavalla tavalla. Erityisesti viittaaminen "toisen ja kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin" edustaa erittäin ongelmallista ajattelutapaa, joka toiseuttaa taustaltaan muita kuin etnisesti suomalaistaustaisia henkilöitä essentialisoivalla ja mahdollisesti jopa segregaatiota edistävällä tavalla. Tämän kaltainen kielenkäyttö antaa ymmärtää, että ulkomaalaistaustaisuus on määrättyihin väestöryhmiin liitettävä muuttumaton ominaisuus. Suomessa sukupolvien ajan ja pidempään eläneet etniset vähemmistöt voisi huomioida kielenkäytössä enemmän kansallisina vähemmistöinä muiden joukossa.

Pidämme myös tärkeänä huomauttaa, että kaikkien perhetaustaltaan esimerkiksi etnisesti tai kansallisesti moninaisten henkilöiden niputtaminen "ulkomaalaistaustaisiksi" on myös osaltaan ongelmallista ja haitallista, sekä sotii toimenpideohjelmaluonnoksen omia otsikkotason tavoitteita vastaan. Luonnos ei erikseen huomioi esimerkiksi ihonvärin perusteella rasismia kohtaavia etnisesti suomalaistaustaisia henkilöitä, ja siten antaa ymmärtää valtioneuvoston katsovan nämäkin henkilöt ulkomaalaistaustaisiksi. Kaiken kaikkiaan, ihmisten jakaminen ulkomaalaistaustaisiin ja ei-ulkomaalaistaustaisiin liian ylimalkaisella siveltimellä ei edistä yhteiskunnallista koheesiota vaan voi pikemminkin vahingoittaa sitä. Haluamme siis myös tältä osin esittää huolemme valtionjohdon kielenkäytön mahdollisista negatiivisista vaikutuksista. Lisäksi peräänkuulutamme eritaustaisten ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kohtaaman syrjinnän eri sävyjen huomioimista nykyistä tarkemmin toimenpideohjelmassa. Kyseessä ei ole homogeeninen ryhmä.

Toimenpideohjelman tulisi välttää sellaisten käsitteiden käyttöä, jotka saattavat yksinkertaistaa tai vääristää rasismi- ja syrjintäkokemuksia, ja jotka saattavat osaltaan vaikeuttaa yhdenvertaisuuden toteutumista edistämällä rasismia, syrjintää ja eriarvoisuutta ylläpitäviä ajattelumalleja. Suosittelemme siis toimenpideohjelmaluonnoksen ydinkäsitteiden ja kehystyksen uudelleenarviointia.

Huomioita toimenpideohjelmaluonnoksen tilannekuvasta, tavoitteista ja toimenpide-ehdotuksista

Toimenpideohjelmaluonnos ei nykyisessä muodossaan sisällä riittävää tilannekuvaa Suomen yhdenvertaisuuspoliittisesta tilanteesta. Nykytilannetta ei tarkastella kriittisesti esimerkiksi lainsäädännön tasolla. Luonnoksessa ei esimerkiksi mainita tai muutoin huomioida Suomen olevan Euroopan komission rikkomusmenettelyssä (INFR(2020)2320) (4) liittyen sen vihapuheen ja viharikosten torjumisen rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön. Myös esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu on esittänyt erinäisiä lainsäädännöllisiä uudistustarpeita sekä ilmaissut huolensa esimerkiksi hallitusohjelman erinäisistä sisällöistä useassa eri lausunnossa (5). Tämä ei käy ilmi luonnoksessa.

Toimenpideohjelmaluonnoksessa on esitetty monia sinänsä kannattavia toimenpiteitä. Katsomme kuitenkin, että esitetyt toimet ovat täysin riittämättömiä suhteessa siihen kuinka paljon esimerkiksi rasismia Suomessa tosiasiallisesti ilmenee. Osa ehdotetuista toimenpiteistä ei sinänsä myöskään ole uusia, vaan ne ovat peräisin edelliseltä hallituskaudelta tai sisältyvät nykyiseen hallitusohjelmaan ja käynnissä oleviin hankkeisiin. Niitä ei sinänsä ole syytä esitellä uusina.

Vaikka toimenpideohjelma nostaakin rasismien keskeiseksi teemakseen, se ei huomioi riittävästi syrjintää kohtaavia vähemmistöjä Suomessa, ja näin sen näkökulma yhdenvertaisuuden edistämiseen on valitettavan suppea. Esimerkiksi sukupuolivähemmistöihin ja transsukupuolisiin ihmisiin ei viitata tekstissä sanallakaan. Lisäksi, vaikka toimenpideohjelmaluonnoksessa mainitaankin esimerkiksi seksuaalivähemmistöt, muslimit ja romanit syrjintää kohtaavina ryhminä, ei näitä ryhmiä kohtaan osoiteta mitään erityisiä toimia. Luonnos ei myöskään huomioi erilaisia syrjintäperusteita intersektionaalisesti, vaikka moniperusteisen syrjinnän uhrin ovat muita haavoittuvammassa asemassa (6). Katsomme että toimenpideohjelmaan tulisi myös esimerkiksi liittää valtioneuvoston omien yhdenvertaisuuden edistämiseen suoranaisesti liittymättömien mutta niihin käytännössä vaikuttavien toimien ja linjausten, kuten taloudellisten leikkausten, vaikutusarvio. Tämä vaikutusarvio tulisi huomioida toimenpiteiden laatimisessa.

Lisäksi huolestuttavaa on, että vaikka luonnoksessa tunnustetaan useiden vähemmistöryhmien kokema rasistinen syrjintä, tukitoimet keskittyvät vain tietyille ryhmälle. On tärkeää, että lisääntyneen antisemitismin torjumiseen suunnataan resursseja ja toimenpiteitä. Kuitenkin antisemitismin ohella tarvetta olisi selkeille toimenpiteille myös muita syrjinnän erityisiä muotoja vastaan. Esimerkiksi islamofobia, romaneihin kohdistuva rasismi ja afrikkalaistaustaisiin kohdistuva rasismi (7) ovat yhteiskunnassa yleisesti esiintyviä rakenteellisia ja yksilöllisiä syrjinnän muotoja, ja tämän vuoksi niiden torjuminen olisi tärkeää käsitellä erillisissä toimenpidekokonaisuuksissa. Myös juuri islamofobia on lisääntynyt hälyttävästi kansainvälisellä tasolla (8). Moskeijoja, synagogia ja uskonnollisten vähemmistöjen pyhiä rakennuksia ja rukoushuoneita vandalisoidaan usein (9). Katsomme, että olisi kannatettavaa lisätä resursseja näidenkaltaisten tilojen turvallisuuden varmistamiseen, jotta syrjintää kohtaavien vähemmistöuskontokuntien jäsenten tosiasiallinen uskonnonvapaus ja turvallisuus voidaan taata.

Vaikka esimerkiksi romaniasiain neuvottelukunnat huomioidaan toimenpideohjelmaan suunnitellussa sidosryhmätyössä, romaneihin kohdistuvan rasismien ja etnisen profiloinnin torjumiseksi olisi suunnattava konkreettisia toimia ja resursseja. Esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu on hiljattain todennut romaneihin kohdistuneen KURI1-operaation syrjiväksi (5). Myös järjestyksenvalvonnassa on ilmennyt piirteitä rasistisesta syrjinnästä (10). Nämä ovat jälleen esimerkkejä rakenteellisesta rasismista, joka toimenpideohjelmissa tulisi huomioida. Konkreettiset toimet etnisen profiloinnin torjumiseksi edistävät yhdenvertaisuutta ja yhteiskunnan koheesiota.

Pidämme vähintäänkin outona kommunismin symbolien kieltämisen oikeudellisen selvittämisen sisällyttämistä toimenpideohjelmaan. Toimenpideohjelmaluonnoksessa tai tiedonannossa, johon luonnos perustuu, ei käy millään tasolla ilmi, millä tavoin valtioneuvosto katsoo kommunismin tai sen symbolien liittyvän rasismien torjumiseen tai yhdenvertaisuuden edistämiseen. Myös kommunismin symbolien rinnastaminen natsismin symboleihin vaikuttaa ilmeisen kohtuuttomalta. On myös syytä huomioida että Suojelupoliisi on nostanut esille (11) juuri äärioikeistolaisen ideologian nousun ja äärioikeistolaisen terrorismin kohonneen uhan. Tämä huomioiden olisi hyvä, että toimenpideohjelma huomioisi äärioikeistolaiseen ideologiaan linkittyvän radikalisoitumisen estämisen konkreettisilla toimilla natsismin symbolien kieltämisen sekä holokaustin kieltämisen kriminalisoinnin lisäksi.

Toimenpideohjelmaluonnoksessa todetaan tarve rahoituksen ja resurssien riittävälle allokoinnille erilaisiin toimiin. Siten olisi tärkeää vielä tarkastella kriittisesti, ovatko nyt esitetyt resurssit riittäviä ja kohdennettu optimaalisesti. Petteri Orpon hallitus on osoittanut 6 miljoonan euron määrärahan tiedonannon toimeenpanoon. On syytä arvioida, riittääkö tämä summa vastaamaan tarpeisiin suhteessa toimenpideohjelman laajuuteen ja tavoitteisiin sekä huomioiden niin luonnoksen kehittämistarpeet kuin esimerkiksi sen voimakkaan nojaamisen järjestösektorin toimijoihin, joiden rahoituksesta kuitenkin toisaalla leikataan. Tällä hetkellä järjestökenttään kohdistuvat leikkaukset ovat moninkertaisia suhteessa antirasistisille toimille suunnattuun rahoitukseen. Tämä luo kohtuuttomia paineita järjestöille ja heikentää yhteiskunnan kykyä torjua rasismia ja edistää yhdenvertaisuutta. Kärjistäen ilmaistuna, toimenpideohjelmaluonnoksessa asetetaan paljon odotuksia kaikille muille paitsi valtioneuvostolle ja sen ohjaamille ministeriöille. Haluamme muistuttaa valtioneuvostoa siitä, että hyvinvointiin panostaminen on tutkitusti kannattavaa esimerkiksi taloudellisen kasvun (12) osalta pidemmällä aikavälillä.

Toimenpideohjelmaluonnoksen kerrotaan sisältävän tehokkaita seuranta- ja arviointimekanismeja toimien vaikuttavuuden takaamiseksi. Seurantaprosessien tulisi olla kuitenkin läpinäkyviä ja osallistavia, antaen eri yhteisöille todellisia vaikutusmahdollisuuksia. Vaikka luonnos painottaa sidosryhmien osallistumista, jää epäselväksi, kuinka tasapuolisesti eri ryhmät todella voivat vaikuttaa suunnitteluun ja toteutukseen. Erityisen kriittistä olisi vähemmistöjen ja syrjittyjen ryhmien osallistumisen ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaaminen. Sekä Students of colour ry että esimerkiksi tunnettu antirasistinen kansalaisjärjestö Fem-R (13) on aiemmin kiinnittänyt huomiota siihen, että valtiojohto on aiemmin jättänyt monia antirasistisia toimijoita kuulematta rasisminvastaiseen työhön liittyen. Myös tältä osin resursointi vaikuttaa siten riittämättömältä.

Kaiken kaikkiaan, katsomme, että esitetyt toimet eivät vastaa Suomen yhdenvertaisuustilanteen tosiasiallisia tarpeita, ja haluamme muistuttaa valtioneuvostoa siitä, ettei mikään määrä kansalaisfoorumeita, yhdenvertaisuustapahtumia tai selvityksiä voi korvata yhdenvertaisuuden edistämistä rahoitusta lisäämällä ja lainsäädännöllisin toimin. Näin ollen arvioimme, että on syytä tarkastella uudelleen, kuinka syvällisesti ja realistisesti luonnos ja sen ehdotetut toimet torjuvat rasismia ja syrjintää, sekä aidosti edistävät yhdenvertaisuutta.

Muita suosituksia toimenpideohjelmaan tehtävistä lisäyksistä

Opiskelijoiden näkökulmasta toimenpideohjelman olisi tärkeää käsitellä myös ulkomaalaisten opiskelijoiden oikeusasemaa, lukukausimaksuja ja oleskelulupakäytäntöjä opiskelun jälkeen. Näihin liittyen tarvitaan lainsäädännöllisiä toimia. Vaadimmekin, että EU:n ja ETA:n ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden lukukausimaksujen korottaminen sekä heihin muutoin kohdistuva rajoitusten ja velvoitteiden lisääminen perutaan, sekä yhtyen Suomen ylioppilaskuntien liiton (14) aiempaan lausuntoon aiheesta, että korostaen erilaisen kohtelun ja taloudellisen paineen lisäämisen heikentävän näistä maista tulevien opiskelijoiden asemaa. Olemme huolissamme siitä, että EU:n ja ETA:n ulkopuolelta tuleviin opiskelijoihin kohdistuvien käytäntöjen kiristäminen on osaltaan rakenteellisesti syrjivää sekä yhdenvertaisuuden edistämistavoitteen vastaista.

Lisäksi niin Suomessa kuin kansainvälisestikin on voimakkaasti kritisoitu eheytyshoitoja ja niiden kieltämisestä on vaadittu poliittisesti. Esimerkiksi Suomen Psykologiliitto (15) on selvästi tuominut nämä käytännöt. Liitto on myös painottanut, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten eheyttäminen ei ainoastaan ole vastoin psykologien eettisiä periaatteita, vaan se myös lisää merkittävästi vähemmistöstressiä. Eheytyshoitojen kieltäminen olisi syrjintää vastustava ja vähemmistöjen yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia lisäävä konkreettinen lainsäädännöllinen toimi, jonka valtioneuvosto voisi toimenpideohjelman puitteissa toteuttaa.

Yhteenveto

Pidämme toimenpideohjelmaluonnosta kokonaisuutena valitettavan riittämättömänä ja kapeakatseisena niin sen tilannekuvan, tavoitteiden kuin itse esitettyjen toimenpiteidenkin osalta. Pidämme lisäksi sen kehystystä ja linjauksia paikoitellen huolestuttavina ja ongelmallisina. Katsomme, että toimenpideohjelman toimeenpano sellaisenaan ei tulisi toteuttamaan sen ilmaisemia tavoitteita, ja että ohjelma tulisi nykyisessä muodossaan olemaan epäonnistunut kokonaisvaltaisena työkaluna rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Peräänkuulutamme valtioneuvostolta enemmän kunnianhimoa ja kauaskatseisuutta, sekä ennen kaikkea enemmän konkreettisia toimia rasismien ja syrjinnän vastaiseen työhön sekä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Students of colour ry:n hallitus toivoo, että näkemyksemme otetaan huomioon ohjelman jatkokehityksessä.

Tämän Students of colour ry:n hallituksen hyväksymän lausunnon ovat laatineet yhdistyksen puheenjohtaja Jade Lönnqvist sekä varapuheenjohtaja Johanna Ojanen. Lausunnon laatimisessa ovat avustaneet yhdistyksen entiset hallituksen jäsenet Hekma Peltonen sekä Janina Waenthongkham.

Lähteet:

(1) Valkoisuus, ks. s. 59-62. Keskinen, Suvi, Mkwesha, Faith & Seikkula, Minna 2021. Teoreettisen keskustelun avaimet - rasismi, valkoisuus ja koloniaalisuuden purkaminen. Keskinen, Suvi, Seikkula, Minna, Mkwesha, Faith (toim.): Rasismi, valta ja vastarinta. Helsinki: Gaudeamus.

(2) Rodullistaminen, ks. s. 51-55. Keskinen, Suvi, Mkwesha, Faith & Seikkula, Minna 2021. Teoreettisen keskustelun avaimet - rasismi, valkoisuus ja koloniaalisuuden purkaminen. Keskinen, Suvi, Seikkula, Minna, Mkwesha, Faith (toim.): Rasismi, valta ja vastarinta. Helsinki: Gaudeamus.

(3) Valtioneuvosto 2023. Valtioneuvoston tiedonanto yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165110/VN_tiedonanto_31082023.pdf?sequence=4&isAllowed=y

(4) Euroopan komissio 2023. Tammikuun kooste rikkomuspäätöksistä: tärkeimmät päätökset:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/inf_23_142

(5) Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2024. Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2023:
[https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/213256250/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+\(PDF\).pdf/adf4b8fa-f875-df56-de89-c43bd851bc59/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+\(PDF\).pdf?version=1.1&t=1717569396169](https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/213256250/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+(PDF).pdf/adf4b8fa-f875-df56-de89-c43bd851bc59/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2023+(PDF).pdf?version=1.1&t=1717569396169)

- (6) Oikeusministeriö 2019. Policy Brief 2, Syrjintä Suomessa. Ajankohtaista tietoa syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta. Moniperusteinen syrjintä olisi tunnistettava paremmin:
<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4/22d8951f-aefc-691c-a551-6bc0318882d9/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4.pdf>
- (7) FRA European Union Agency for Fundamental Rights 2023. Being Black in the EU – Experiences of people of African descent: <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/being-black-eu>
- (8) United Nations 2024. UN experts warn Islamophobia rising to “alarming levels”:
<https://www.ohchr.org/en/statements/2024/03/un-experts-warn-islamophobia-rising-alarming-levels>
- (9) Sisäministeriö 2021. Sisäinen turvallisuus | Sisäministeriön julkaisuja 2021:28. Uskonnollisten yhteisöjen tilojen turvallisuuden parantaminen:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163299/SM_2021_28.pdf
- (10) Keskinen, Suvi et al. 2018. Pysäytetyt - Etninen profilointi Suomessa:
<https://researchportal.helsinki.fi/fi/publications/the-stopped-ethnic-profiling-in-finland-2>
- (11) Suojelupoliisi. Äärioikeistolainen ideologia terrorismin näkökulmasta:
<https://supo.fi/aarioikeistolainen-ideologia>
- (12) Council of European Union 2019. The Economy of Well-being - OECD Background Paper:
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10414-2019-ADD-1/en/pdf>
- (13) Fem-R 2023. Fem-R ei vastaanottanut yhteydenottoa VNK:n kuulemiseen liittyen - lähetimme lausuntomme silti: <https://www.fem-r.fi/fem-r-ei-vastaanottanut-yhteydenottoa-vnkn-kuulemiseen-liittyen-lahetimme-lausuntomme-silti/>
- (14) Suomen ylioppilaskuntien liitto 2024. Suomen ylioppilaskuntien liiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta (N/21641/2023): https://syl.fi/app/uploads/2024/02/syl_lausunto_vn_21641_2023.docx.pdf
- (15) Suomen psykologiliitto 2021. Suomen Psykologiliiton kanta eheytyshoitoihin on ehdottoman kielteinen – Psykologiliiton kannanotto seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille tarjottavista nk.

eheytyshoidoista: <https://www.psyli.fi/suomen-psykologiliiton-kanta-eheytyshoitoihin-on-ehdottoman-kielteinen/>

Lönnqvist Jade
Students of colour ry